

HOGGJERN OG SOLIDE PLANKER

Den har holdt i 1000 år

Av noen solide og tørre planker kan du lage en fin langbenk med røtter helt tilbake i vikingtiden.

Se enda mer på
www.gjoerdetselv.com

Klikk • Møbler og
 innredning
 Klikk • Rustikt langbord

Fri adgang for abonnenter

Med en vekt på over 20 kg og lett skråstilte bein står benken solid plantet i en eldgammel tradisjon. Denne benken er laget av en planke i lerk, og limt og lakkert slik at den kan stå ute – men den holder seg best innendørs.

Ønsker du å lage en langbenk som denne, kan du bruke håndverksmetoder som har røtter langt tilbake i middelalderen. Sannsynligvis brukte håndverkerne den gangen hoggjernet på samme måte når de hogde store firkantede hull i treet og satte benken sammen med låsekiler og tapper.

At du i dag kan forsterke sammenføyningene med lim, gjør ikke benken dårligere.

På sagbruket etter materialer

Materialer til benken finner du trolig ikke blant furulister og trykkimpregnerte bord i byggmarkedet eller materialutsalget.

Sannsynligvis må du til et sagbruk som sager denne typen materialer. Her kan du kanskje finne stabler av solide planker. Har de ligget ute i lang tid, har de blitt grå, og du må kikke på barken for å se hva slags treslag det er.

Kanskje har sagbruket også en fin, nyskåret planke liggende. Akkurat den skal du bare la ligge. Det er for stor risiko for at den slår seg for mye etter at du har laget benken. Også om du skal bruke et tre fra hagen, bør det være helt gjennomtørt før du tar fatt.

Velg en planke som er stor nok, minst 40 centimeter bred og 5 centimeter tykk – 2 tommer som vi sa tidligere – treet kan nemlig vri seg i varmen i stua hjemme, og etter den er høvlet, bør planken være omkring 4 cm tykk.

Det er ikke sikkert sagbruket vil selge deg bare et stykke av en planke. Du må derfor være forberedt på å kjøpe en hel. Men så kan du da kanskje lage to mindre benker eller en som er riktig lang. Benken du ser her, har et sete på 130 cm. Til den er det brukt en planke på 230 cm – i tillegg til en smalere planke til midtstokken.

Gi deg god tid

En høvelbenk eller et kraftig arbeidsbord er godt å ha til det tunge arbeidet – planken kan veie opp til 50 kg, og den ferdige benken omkring 20 til 25 kg.

Begynn gjerne med å høvle litt av planken slik at du kan se årene i treet. Men la ellers treet ligge innendørs en måned eller to slik at det får stabilisert seg i den tørre lufta før du begynner for alvor.

Får du ikke planken høvlet til på sagbruket, så glem tradisjonene for en stund, og bruk en elektrisk høvel. Stå også gjerne utendørs for det gir hele fjell av høvelspon.

La deg ikke skremme av de mange tapp-sammenføyningene. De sitter under benken, og små unøyaktigheter gjør ikke noe – med lim blir benken likevel stabil. □

Gi deg god tid når de leter etter en brukbar planke på sagbruket. Planken må være helt tørr før du begynner på benken.

Valg av tresort

Tresorten bestemmer hvordan benken ser ut, og gjør den mer eller mindre velegnet til å stå ute.

Vi har laget benken av en lerkplanke som har fått et strøk lakk. Her er litt å gå etter, hvis du kan velge mellom flere treslag:

Lerk

Fin, gulbrun ved med brune, tydelige årer. Bør lakeres, ellers kan treet skille ut harpiks i solvarmen.

Furu

Gylden farge med tydelige årer. Kan lakeres eller stå ubehandlet. God både ute og inne.

Eik

Fin, tung og sterk. Kan stå lakkert eller ubehandlet ute og inne.

Alm

Fin, lys gylden, brunlig farge som lys teak. Bør lakeres.

Bjørk

Lys, lett gul farge uten egentlig kjerneved. Bør lakeres eller oljes. Til innebruk.

Vurdér oljing istedenfor lakkering inne. Flere sagbruk har spesialisert seg på materialer av løvtre. På nettsidene til deres organisasjon, www.lauvtrebruk.no kan du finne ut om det er noen slike sagbruk i nærheten av der du bor.

Prisen for materialer til en benk vil ligge mellom 800 og 2000 kroner, alt etter hvilket treslag du velger.

**Slik lager
 du benken ...**

Benken lages med solide sammenføyninger

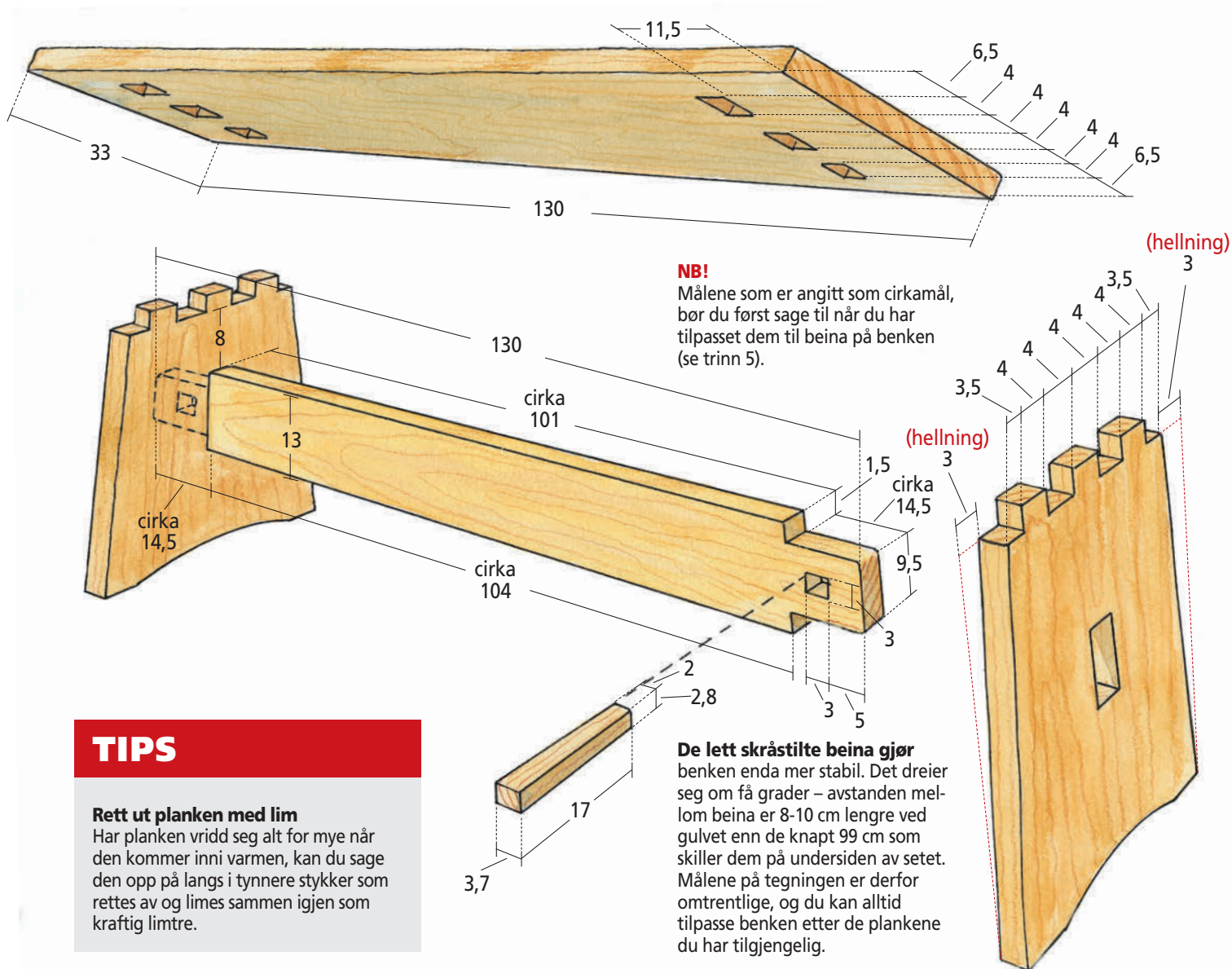
1 En elektrisk høvel er uunnværlig hvis du vil høvle planken selv. Skal benken stå innendørs, må du la materialene ligge inne i tørr luft en måned eller to først – også om du overlater avrettingen til et snekkerverksted.

2 Den høvlede planken sages til – vent med buen under beina til benken bare har igjen å bli limt sammen. **De tre tappene i beina** sages og hogges ut fra begge sider med hoggjern.

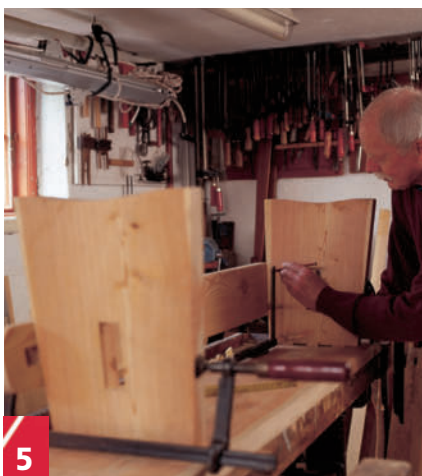

3 De tre hullene i undersiden av setet hogges ut med hoggjern. Hogg på tvers av årene fra begge sider – den lille forhøyningen i midten fjernes til slutt. Hullene skal mangle 8-10 mm på å gå igjennom.

4 De avlange spaltene i beina til miststokken bores ut med et bor og hogges rene med hoggjern. **Tappen i den ene enden av midtstokken** strekes opp med smyg-vinkel (stillbar vinkel) og sages til.

5 Tappen i den andre enden av midtstokken strekes først opp etter at du har spent benken sammen med et par store skrutvinger med midtstokken på den ene siden av beina. Vinkelen sjekkes med smygvinke før den andre enden av midtstokken sages til.

6 Hullene til låsekilen i hver ende av midtstokken hogges ut. Buen under beina sages ut, og kantene rundes av før du monterer benken med lim. Tidligere kunne kilen stramme opp benken, men i ei tid med lim, er den mest til pynt.

TIPS

Kanter med bark kan bevares

Plankene kan ofte ha barkkanter som er fristende å bevare. Det er det ikke noe til hinder for. Spesielt på røffere benker som skal stå utendørs, kan det være effektivt. Men vår benk er til finere innendørs bruk.

Dette har vi brukt

38-40 mm tykk planke

- 1 sete, 33 x 130 cm
- 2 bein á 33 x 45 cm
- 1 midtstokk, 13 x 130 cm
- 2 kiler á 4 x 17 cm

Dessuten:

- Hvitt PVAc-lim eller vannfast polyuretanlim

Pris: 800 til 2000 kroner, alt etter hvilket treslag du velger.

Verktøy:

- Elektrisk høvel • Håndsirkelsag
- Smygvinkel (en vinkel som kan innstilles, og derfor kan kopiere skrå vinkler)
- Sag • Hoggjern • Vanlig håndhøvel
- Store bor • Boremaskin • Båndsliper

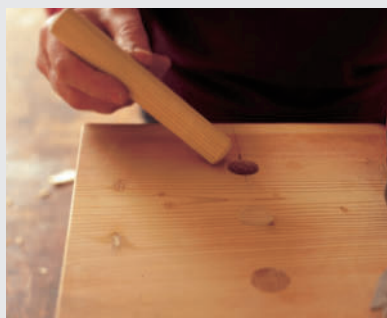
Du kan enkelt gjøre benken både bredere og lengre – eller smalere og kortere.

To andre sammenføyninger

Benken vår er montert med usynlige tapper, men du har flere forskjellige sammenføyninger å velge mellom.

Benken vår er montert med skjulte tapper under oversiden på det glatte setet, men du kan også bruke andre teknikker. Den enkleste er å bore tvers gjennom setet og ned i beina til fire kraftige

treplugger – det er vakkert, men ikke helt etter tradisjonen. Vil du prøve deg med en dekorativ sammenføyning, er de gjennomgående tappene med kiler mer historiske!

Lim og store treplugger

Den enkleste måten å feste sammen sete og bein på er med treplugger med en diameter på cirka 25 mm. Pluggene kan sitte skjult – eller aller enklest gå helt igjennom setet. Du spenner benken opp i ønsket stilling, borer gjennom sete og bein på en gang, og monterer med lim og treplugger. Når limet er tørt, sager og sliper du ned enden av pluggen.

Gjennomgående tapper med kiler

Metoden er fra før vi fikk godt lim – kilene kunne alltid festes igjen med et lite slag, hvis beina løsnet, men i dag limes kilene normalt fast. To kraftige tapper fra beina føres helt gjennom setet og låses med kiler fra oversiden av setet. I tappene er det på forhånd sager trange spor til kilene, og de må sitte på tvers av årene i setet, ellers kan det sprekke.